

*кандидат філологічних наук,
асистент кафедри загального
мовознавства, класичної філології
та неоелліністики
Київського національного
університету імені Тараса Шевченка*

КОМПОЗИЦІЙНА СТРУКТУРА ГРЕЦЬКИХ ГАЗЕТНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ РЕЦЕНЗІЙ

Рецензія як газетний жанр нерідко викликає інтерес мовознавців, оскільки поєднує у собі риси літературної критики та публіцистичних статей. Однак в елліністиці подібні дослідження фактично відсутні, а тому існує потреба вивчення цього питання.

Особливості рецензій із мовознавчого погляду розглянуто у працях І. Левчук [1], О. Якименко [2], О. Брони [3], С. Петренко [4], Л. Монич [5], Т. Ляшенко [6] та ін.

Метою статті є визначення композиційних елементів грецьких газетних літературних рецензій, їхня загальна характеристика.

Літературознавчий словник-довідник визначає рецензію як один із провідних жанрів літературної критики, що розглядає й оцінює твори художньої літератури та мистецтва, визначає їх вартість, характеризує допущені, на думку критика, хиби, недоліки» [7, с. 591]. Л. Монич, досліджуючи рецензію у літературно-художніх журналах, намагається зробити власну пробну дефініцію рецензії – це «провідний жанр літературної критики та аналітичної журналістики, який містить елементи публіцистики, дає аналіз та оцінку художньому явищу, створеному літературою, музикою, живописом, театром чи кіно, а також публіцистичних та наукових творів» [5, с. 88].

Т. Ляшенко визначає жанр мистецтвознавчої рецензії як субмікрожанр стосовно до мікрожанру газетної рецензії, який містить у собі критичне осмислення естетичної продукції, тобто є оцінкою та розглядом твору мистецтва: живопису, скульптури, фотомистецтва [6, с. 8].

Н. Колесникова зазначає, що рецензія передбачає, по-перше, коментування основних положень (тлумачення авторської думки); власне доповнення до думки, висловленої автором; вираження свого ставлення до постановки проблеми тощо; по-друге, узагальнену аргументовану оцінку і, по-третє, висновки про значимість праці [8, с. 230]. Рецензія як газетний жанр поєднує ознаки інформаційних і аналітичних жанрів, має чітку комунікативну установку: привернути увагу читача до рецензованого твору [9].

Дослідники розглядають також характерні риси, властиві жанру газетної рецензії. О. Якименко зауважує, що рецензію на твори художньої літератури розглядають у межах або наукового дискурсу, або мас-медійного. На думку дослідниці, серед усього обсягу рецензій на художню літературу можна виокремити два типи, що належать до двох вищезазначених типів дискурсу. Перший тип вона умовно називає літературознавчою рецензією, а другий – літературною. «Літературна рецензія призначена для широкого кола читачів, публікується у масових виданнях, її автор позиціонує себе як особу, наближену до читача» [2, с. 217]. С. Петренко вказує на такі ознаки літературно-критичних жанрів медійного дискурсу: інформативність, аргументативність, каузативність, поліадресатність, оцінність [4, с. 259].

О. Сальникова називає такі характеристики газетної рецензії як жанру: поліфункціональність (поєднує функції інформації, впливу, переконання, аналізу), аргументативність (обов'язкова обґрунтованість, об'єктивність авторської оцінки), емоційність (допустима суб'єктивність, особисті смаки та преференції критика), поліадресатність (призначений для широкого загалу), переважно письмова форма, індивідуальність (автор – конкретна людина), стилістична гібридність (поєднує елементи публіцистичного стилю як основного та наукового) [9].

І. Левчук зазначає, що «основними вимогами до журнальної рецензії як жанру науково-публіцистичного підстилю є науковість, актуальність, оперативність, діалогічність, обґрунтованість і ясність у висловленні думок, композиційна єдність і – на що варто звернути особливу увагу – доброзичливість, дотримання вимог наукової етики» [1].

Т. Ляшенко називає функції рецензії, а саме: інформування читача про рецензований твір, аргументована переконлива рекомендація та оцінка твору, аналіз його компонентів, здійснення певного впливу на читача [6, с. 8].

І. Левчук, досліджуючи комунікативні ознаки рецензійного дискурсу, зауважує, що основним комунікативним завданням рецензії є оцінка певного наукового дослідження. Проте, як слушно зауважує дослідниця, нерідкісними є такі рецензії, що лише розглядають зміст книги, стисло переказуючи її. Проте й таким чином рецензент також виявляє своє ставлення до повідомлюваного, оскільки він докладно зупиняється на одних положеннях аналізованого твору і повністю опускає інші. Отже, «рецензія, крім повідомлення читачеві про зміст книги та її оцінки, є ще й своєрідним засобом реклами того чи іншого твору» [1]. Основними функціями сучасного рецензійного дискурсу, на думку дослідниці, є: 1) репрезентація певного твору читачам (інформаційна); 2) його оцінка й осмислення у загальному контексті певної галузі (оцінна). Вторинними функціями передбачено рекламування рецензованої праці, вироблення критеріїв оцінки твору, продукування нових і вдосконалення наявних вербальних форм наукового етикету [1].

Досліджуючи особливості рецензії на літературний твір, О. Сальникова її обов'язковими структурними елементами називає повідомлення про твір мистецтва (автор, назва, місце і час створення і публікації), загальну

характеристику-оцінку твору (із залученням переказу і коментування сюжету, опису кульмінаційного моменту, цитування та інших прийомів), аналіз змісту і форми твору, визначення місця твору у творчості автора чи літературному процесі загалом, привернення уваги читача до рецензованого твору. Проте дослідниця зауважує, що жанр рецензії не передбачає обов'язкового аналізу всіх елементів змісту і форми. Як правило, рецензент аналізує твір за 4–6 літературознавчими параметрами, до того ж у довільному порядку [9].

О. Якименко стверджує, що структура літературних рецензій передбачає основні компоненти, але наявність усіх компонентів не є обов'язковою, їх послідовність не є настільки фіксованою [2, с. 217].

Рецензія є єдністю таких композиційних елементів: заголовок, бібліографічний опис, вступ, основна частина, висновок. Кожний композиційний елемент є закономірним етапом в оцінній характеристиці рецензованої публікації, має певну прагматичну настанову й отримує у тексті рецензії відповідне змістове та графічне оформлення [1].

Дослідження було здійснено на основі літературних рецензій грецької газети Η Καθημερινή [10]. До вибірки ввійшли рецензії як на книги художньої, так і наукової літератури. Всі вищевказані композиційні елементи наявні в грецьких газетних літературних рецензіях.

У проаналізованих рецензіях заголовок часто надає читачам уявлення про зміст книги: *Εντεκα γαργαλιστικές ιστορίες με γάτες* (Η Καθημερινή 14/01/2017), *Σοφή αποτίμηση της βυζαντινής Αθήνας, τώρα στην αγγλική γλώσσα* (03/01/2017), *Ο Ιπποκράτης ως αφήγημα για ειδικούς και άλλους* (29/01/2017), Η «όγδοη ιστορία» του Χάρι Πότερ (26/12/2016). Однак іноді трапляються заголовки, які не надають чіткої інформації стосовно змісту твору: *Ενα εργαλείο για συζήτηση...* (Η Καθημερινή 22/01/2017). Вони провокують читача шукати пояснення у статті.

Під заголовком завжди вказується ім'я та прізвище автора рецензії, іноді біля них ставиться позначка, а наприкінці статті подається інформація стосовно автора, напр.: ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ Β. ΣΤΕΡΓΙΟΥΛΗΣ* – * Ο κ. Χαράλαμπος Β. Στεργιούλης είναι φιλόλογος στα Ιδιωτικά Εκπαιδευτήρια Ν. Μπακογιάννη, δρ Βυζαντινής Φιλολογίας ΑΠΘ або ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ* – * Ο κ. Γεώργιος Ν. Μοσχοπούλος είναι πρώην καθηγητής της Νεότερης Ιστορίας του Πανεπιστημίου Πατρών.

Далі зазвичай у газетних літературних рецензіях подається бібліографічний опис рецензованої праці, що виділяється напівжирним шрифтом:

Ο Παράδεισος των γάτων
Ανθολόγηση - μετάφραση:
Γιούλη Τσίρου

εκδ. Ποικίλη Στοά, 2016 (Η Καθημερινή 14/01/2017).

Проте непоодинокими є випадки, коли бібліографічний опис праці в газетній рецензії відсутній. У такому разі інформація про автора праці, її назву та видавництво зазначається у вступі рецензії: Η «Βυζαντινή Αθήνα, 10ος-12ος αι.» είχε εκδοθεί το 2010 από το Μουσείο Μπενάκη (Η Καθημερινή 03/01/2017).

Наступним композиційним елементом грецької газетної рецензії на літературну працю є вступ. На основі проаналізованого матеріалу можна стверджувати, що у грецьких газетах не існує єдиного підходу до написання вступу рецензії на літературний твір. У вступі може йтися про об'єкт твору як про явище загалом, а не про його характеристику в конкретній книзі. Наприклад, у рецензії *Εντεκα γαργαλιστικές ιστορίες με γάτες* (Η Καθημερινή 14/01/2017) у першому реченні вступу йдеться про котів, надається їхній загальний опис, замість іменника *γάτες* вживається лише займенник *τους*. Читач, звісно, розуміє, що йдеться саме про котів, оскільки вже ознайомлений із заголовком. Друге речення вступу вже чітко визначає: *Πρόκειται για τις γάτες...* Нерідко у вступі одразу ж представляється рецензований твір, надається інформація про автора та стисло про основний зміст праці. Так, у вступі рецензії *Ο Ιπποκράτης ως αφήγημα για ειδικούς και άλλους* (Η Καθημερινή 29/01/2017) одразу ж називається об'єкт рецензованого наукового твору, представляється автор праці і надається певна інформація про нього: *Μέχρι σήμερα οι απόπειρες απόδοσης στα νέα ελληνικά των έργων της ιπποκρατικής συλλογής ανήκαν σε μη φιλόλογους. Ηρθε όμως η στιγμή το αναγνωστικό κοινό να έρθει σε επαφή με τα ιπποκρατικά κείμενα και να γνωρίσει το έργο του μεγάλου γιατρού της αρχαιότητας (5ος αι. π.Χ.), του Ιπποκράτη, μέσα από τη μετάφραση και ερμηνεία τους από έναν αξιόλογο επιστήμονα και πανεπιστημιακό δάσκαλο, τον κ. Δημήτρη Λυπουρλή, ομότιμο καθηγητή του τμήματος Φιλολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του ΑΠΘ.* Вступ є невеликим за обсягом: 1–2 абзаци.

Найсуттєвішим композиційним елементом рецензії є основна частина, оскільки саме вона містить аналіз рецензентом літературної праці, її оцінку та аргументування оцінки. Основна частина є найбільшою за обсягом. Оскільки цей композиційний компонент і є ядром газетної рецензії, у якому реалізуються функції рецензії, він вимагає окремого докладного дослідження своєї специфіки.

Заключною частиною грецької газетної рецензії є висновки. Цей композиційний елемент є важливим, оскільки він містить узагальнену оцінку рецензента та стислий підсумок основної інформації, поданої у тексті основної частини рецензії. Експліцитна оцінка рецензентом твору є обов'язковим компонентом висновків: *Ο Χαράλαμπος Μπούρας, μέσα από τη δική του ανάγκη ανασύστασης της θεώρησης αναστήλωσης των μνημείων μας, παρέδωσε μια σοφή, κατασταλαγμένη, ψύχραιμη και υπεύθυνη αποτίμηση της βυζαντινής Αθήνας* (Η Καθημερινή 03/01/2017). Також у висновку рецензент може вказувати, кому саме буде цікаво рецензована праця.

Отже, грецька газетна рецензія на літературні твори має чітку структуру та, як правило, набір основних композиційних елементів, які, у свою чергу, мають відносно довільну форму наповнення. Дослідження комунікативно-прагматичних особливостей грецьких газетних рецензій становить інтерес подальших досліджень.

Література:

1. Левчук І. Комунікативні ознаки рецензійного дискурсу / І. Левчук // *Studia Ukrainica Posnaniensia*. – Poznań, 2013. – *Zeszyt I*. – S. 99–107. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://esnuir.eenu.edu.ua/handle/123456789/902>.
2. Якименко О.О. Мовні особливості літературних рецензій у сучасних українських ЗМІ / О.О. Якименко // *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Серія «Філологія»*. – 2012. – № 1021. – Вип. 66. – С. 214–220. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/8256>.
3. Брона О.А. Різновиди літературно-критичних статей та особливості їхньої горизонтальної та вертикальної побудови (на основі інтернет-видань) / О.А. Брона // *Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка*. – 2006. – Вип. 30. – С. 211–216.
4. Петренко С.В. Аксиологічні особливості літературно-критичних жанрів медійного дискурсу (на матеріалі англійської мови) / С.В. Петренко // *Мова і культура*. – 2013. – Вип. 16. – Т. 2. – С. 259–263. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mik_2013_16_2_46.
5. Монич Л.М. Рецензія як специфічний жанр на сторінках літературно-художніх журналів / Л.М. Монич // *Наукові записки Інституту журналістики*. – 2013. – Т. 53. – С. 87–90. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizh_2013_53_17.
6. Ляшенко Т.С. Структурно-композиційні, лінгвостилістичні та прагматичні особливості тексту мистецтвознавчої рецензії (на матеріалі німецьких газет) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 / Т.С. Ляшенко ; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. – Л., 2004. – 24 с.
7. Літературознавчий словник-довідник / Р.Т. Гром'як, Ю.І. Ковалів та ін. – К. : ВЦ «Академія», 1997. – 752 с.
8. Колесникова Н.И. От конспекта к диссертации : [учеб. пособ.] / Н.И. Колесникова. – М. : Флинта ; Наука, 2002. – 288 с.
9. Смелкова З.С. Риторические основы журналистики. Работа над жанрами газеты : [учеб. пособ.] / З.С. Смелкова, Л.В. Ассуирова, М.Р. Савова, О.А. Сальникова. – М. : Флинта ; Наука, 2003. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://evartist.narod.ru/text3/88.htm#%D0%B7_01.
10. Η Καθημερινή [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kathimerini.gr>.

Анотація

**О. ТИЩЕНКО. КОМПОЗИЦІЙНА СТРУКТУРА
ГРЕЦЬКИХ ГАЗЕТНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ РЕЦЕНЗІЙ**

У статті узагальнено погляди мовознавців щодо основних характеристик жанру газетної рецензії. Розглянуто композиційні елементи грецької газетної літературної рецензії. Надано їхню загальну характеристику.

Ключові слова: газетна рецензія, композиційна структура, жанр.

Аннотация

**Е. ТИЩЕНКО. КОМПОЗИЦИОННАЯ СТРУКТУРА
ГРЕЧЕСКИХ ГАЗЕТНЫХ ЛИТЕРАТУРНЫХ РЕЦЕНЗИЙ**

В статье обобщены взгляды лингвистов относительно основных характеристик жанра газетной рецензии. Рассмотрены композиционные элементы греческой газетной литературной рецензии. Предоставлено их общую характеристику.

Ключевые слова: газетная рецензия, композиционная структура, жанр.

Summary

**O. TYSCHENKO. COMPOSITE STRUCTURE
OF THE GREEK NEWSPAPER LITERARY REVIEWS**

The article summarizes the views of linguists on the main characteristics of the genre of newspaper review. Composite elements of the Greek newspaper literary reviews are examined. Their general characteristics are provided.

Key words: newspaper review, composite structure, genre.